

ANTAKYA AĞZINDA ALKIŞLAR

Doç. Dr. Jale ÖZTÜRK

Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ozturkj@gmail.com

Özet

Alkış- kargış, başka bir deyişle dua ve beddualar çıkış noktası olarak kişinin gördüğü bir iyilik karşılığında ödül veya yapılan bir kötülüğe karşılık ceza olarak içinden gelen temennileri dile getirmek için kullandığı cümlelerdir. Alkışçı ve kargışçı kişinin amacı, kendi veremediği ödül ve cezayı Tanrı'dan dilemektir. Alkış ve kargışlar kişiye özel olabildiği gibi, çoğunlukla yöreden yöreye değişen kalıplaşmış cümlelerdir. Antakya yöresi de alkış ve kargışları ile dikkati çeken bir bölgedir. Genel olarak bilinen alkış ve kargışlar yanında, yöreye özgü, oldukça ilginç alkış ve kargışlara rastlanmaktadır. Yöre kadınları bir olayı anlatırken bile " Kömür aldık, Allah kara gün vermesin yanınıza .." gibi alkışla süsleyerek anlatımlarına çekicilik katarlar. Bu yazıda önce Antakya alkışları temalarına göre gruplanmış, daha sonra alkışlar söz dizim özellikleri açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alkış, dua, söz dizimi

REGARD IN ANTAKYA ACCENT

Abstract

Regard and curses, in other words, prayers for best wishes and curses are the words a person sees as a starting point to reward somebody in return for a good behaviour or to punish him/her in return for a evil treatment. The purpose of the individual who prays for best wishes and curses is to wish reward and punishment from God which they cannot provide by themselves. Prayers for best wishes and curses can be customized; however, they are mostly sterotypical sentences varying from region to region. Antakya is also a region which attracts people's attention with its prays for best wishes and curses. In addition to the common prays for best wishes and curses, there can be seen quite interesting ones peculiar to the region. For instance, black is known as a bad colour and when women in the area talk about an event, they usually add attraction to their expressions by saying "We bought coal may god not make you experience black days (Kömür aldık, Allah kara gün vermesin....)". In this article, regards in Antakya have firstly been categorized according to their themes, and then they have been studied in view of their word syntagm features.

Key Words: Regard, prayer, syntax.

Giriş

Dilin en önemli özelliklerinden biri *kültür taşıyıcılığı*dır. Tarih boyunca dilini kaybeden toplumlar millet olma özelliğini kaybederek başka milletlerin içinde eriyip yok olmuşlardır. Dil, binlerce yıldır milleti oluşturan fertlerin mantık ve estetik imbiğinden geçerek günümüze gelmiş kelimeler, bu kelimelere yüklenmiş anlamlar, ortak keder ve kıvançların dışı vurumudur. Özellikle de dildeki kalıp ifadeler bu dışı vurumların usaresi, yani kısa ve öz anlatımıdır. Toplumun ortak değerleri olan kalıp ifadeler içinde rica sözleri, ilenme sözleri, teşekkür sözleri, alkışlar, kargışlar, atasözleri, deyimler vb. sayılabilir.

Ortak dil, ortak bilgi birikimi, ortak kaygılar, ortak tecrübeler, beklentiler, ortak sözlü ve yazılı değerler ve semboller; bir insan grubunu toplum yapan ve toplumsal kimliğin içini dolduran kavramlardır. Dil bu kimliğin en sihirli parçasıdır, çünkü fertler ve toplumlar konuşarak yani dil vasıtasıyla sosyalleşirler ve süreklilik kazanırlar (Dilek, 2010: 39).

Alkış ve kargışlar toplumun değer yargılarını bulduğumuz özlü söz kalıplarıdır. Bunlarda söylendiği toplumun değer yargılarını, milli karakterin izlerini buluruz. Alkışların ve kargışların sanat değeri taşıyan bir bölümü kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiştir. Bir kısmı da şartların ve insanın hayata bakışının değişmesiyle kullanıstan kalkmıştır. Alkış ve kargışların çoğu, bireysellik çizgisini aşarak duygu ve düşünce yoluyla topluma mal olarak anonimleşir (Artun: 1999).

Sözlü ve yazılı anlatımda kullanılan kalıp sözler anlatıma güzellik kattıkları gibi, az sözle çok şeyi anlatabilme özellikleri ile anlatmada ve anlamada kolaylık sağlamaktadırlar.

İnsanların muhataplarına duydukları şükranı anlatmak için söyledikleri sözlerin bir kısmı zamanla kalıplaşarak *ziyade olsun, sağol, çok yaşa, Allah senden razı olsun* gibi nezaket sözleri haline dönüşmüştür. Bir kısmı da iyi dilekleri belirten dua olarak nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu yazıda artık anlamını düşünmeden nezaket ifadesi olarak kullanılanlar için **teşekkür kalıpları**; dua özelliği taşıyanlar için ise **alkış**, bazen de **dua** terimlerini kullanmayı tercih ettik. *Alkış* Dîvânü Lugat't-Türk'te, "dua etme, övme, birinin iyiliklerini sayma" (Atalay, 1940: 97) anlamına gelen bir kelime iken bugün Türkiye Türkçesinde daha çok *bir şeyin beğenildiği ve onaylandığını anlatmak için el çırpma* (TDK) anlamında kullanılmaktadır. Kelime ile ilgili Gülensoy (2007) şu bilgileri vermiştir:1. *Bir şeyin beğenildiğini anlatmak için el çırpma.=ETalkış'medhetme' < * alka- ~(* alkı-'övmek') + ş* (Eren ,TDES, 9; Clauson, ED, 654; T.Tekin, Mak. I, 364) DLT: alkış 'övmek,alkış~ alkış (Trkm., Alt., Tel., Şor.) , algış (Küer., Bar., Tuv.)algaşkın ay. (Tuv.), algas (Hak.) algi, algıs (Yakut), algış(la-) (KarH.) Kelime Kazak Türkçesinde *algış* şeklinde teşekkür anlamında bir nezaket kelimesi olarak da kullanılmaktadır.

Teşekkür kalıpları ve alkışlar yöreye göre değişebilmektedir. Bir yörede kullanılan bir alkış başka bir yörede hiç bilinmemektedir. Yöre ağızları incelenirken teşekkür ve alkışların da üzerinde özel olarak durulması gerektiği düşüncesiyle bu çalışmada Antakya yöresindeki teşekkür ve alkışları ele aldık.

Antakya ağızı teşekkür ve alkışlarının bir bölümü diğer bölge ağızlarında rastladıklarımızın benzerleridir. Bir bölümü ise yöreye özgü özellikler göstermektedir. Bu yazıda Antakya alkış ve kargışlarını söyleniş sebeplerine göre sınıfladıktan sonra, bu alkışlarda görülen söz dizimi özellikleri incelenmiştir.

1.Söyleniş Sebeplerine Göre Antakya Alkış ve Teşekkürleri

1.1.Cümle içinde geçen bir kelimenin yaptığı çağrışım üzerine söylenen alkışlar

Antakya alkışlarının söyleniş sebeplerinden en ilginç, konuşma sırasında kullanılan bir kelimenin yaptığı çağrışım dayalı olarak söze tat katmak, muhataba karşı iyi niyetini göstermek amacıyla yapılan alkışlardır. Söz akışı sırasında *soğan*, *biber* gibi acı çağrışımı yapan kelimeler geçince, “*Dün biziğ soğan alık, acı görmiyesiñ, oruk yapıcıdım.*” örneğinde olduğu gibi veya “*Biber dövük cevzli biber yapıcım, Allah yanınıza acı vermesiñ*” örneğindeki gibi alkışlarla ifade süslenmektedir. Bu şekilde söylenen alkışlardan derleyebildiklerimiz çağrışım yapan kelimelere göre şu şekildedir:

1.1.1.Ateş

Sobayı yakığım, ataş görmiyesiñ.”ateş yakmaktan söz ederken araya hemen bu söz sıkıştırılır, *yanmayasın, başına büyük bir bela gelmesin* anlamında bir alkıştir

1.1.2.Biber

Söz akışı içinde *biber* kelimesi geçince biberin yaptığı *acı* ve *yakmak* çağrışımları ile söylenen alkışlar:

Biber alığım, acı qörmiyesiñ.

Allah acitmiye, biber dövüğüm böğön.

Biber yarıkıldım, ellerim yano, yakmiye Allah.

1.1.3.Ciğer

Ciğer de biber gibi olumsuz çağrışım yapmış ve “ *Dün biziği ciğer alıktı, kebab yapığ yidik, Allah ciğer ataşına yakmaya seni*”, “ *Ciğer ataşı görmiyesiñiz.*” gibi alkışlarla söze renk katılmıştır.

1.1.4.Et

Bir İngiliz atasözü *elma içeri doktor dışarı* diyerek elmanın sağlık için önemine vurgu yapar. Bu türden bir Türk atasözü de *güneş girmeyen eve doktor girer* diyerek güneşin insan sağlığı açısından önemine dikkat çeker. Sağlıkla ilgili bu sözlerin bir benzeri Antakya ağzında *et girmeyen eve dert girer* şeklindedir. Konuşmacı etten söz ederken bu söze telmih yaparak *Dert görmiyesiñ, herif et alık, çiköfte yapıcım* şeklinde bir sözle hem anlatımına bir hoşluk katmış, hem de muhatabına karşı iyi niyetini göstermiş olur

1.1.5.Hamam

Köklü bir geçmişli olan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Antakya’da hamam kültürü oldukça gelişmiştir. Bu durum Antakya insanının diline de yansımıştır. Antakya insanı hamamdan bahsederken hamamın sıcaklığının yaptığı çağrışım ile sözünü “*Ciğerim homma görmiyesiñ, hamama gidiktim*” alkışı ile süslemiştir.

1.1.6. Işık

"Aydınlık içinde ol", hep güzel ve aydınlık günün olsun, anlamındaki bu alkış genellikle ışık yakan insanlar için söylenmektedir.

1.1.7. Kırılmak

Kırılmak kelimesinin Antakyalının dilinde nasıl bir alkışa ilham verdiğini aşağıdaki diyalogda görebiliriz:

-Bre bacım nooluk eline? Kesik min?,

Hatirinizi kökünden kırmaya Allah, bardağın ağız kırılık, görmeyişim, yakarken kesildi.

1.1.8. Kıyma

Söz içinde geçen *et*, alkışçı için sağlıklı ilgili olumlu bir çağrışım yaparken, *etin* kıyılmış hâli olan kıymanın olumsuz bir çağrışım yapması ilginçtir.

Kasaba getdim -kıymaya hatirini Allah - kıyma aldım.

1.1.9. Kömür

Kömür, alkışçıyı rengi ile etkilemiş ve *kara günün* muhataptan uzak olmasını dileyen

"Kömür alışı, kömür yakıcık bu sene, Allah kara gün vermiye yanınıza ya da Eve geldim, bir de baktım ki -kara görmiyenin- kömür bitmiş. Kömür aldık, kara (gün)görmiyenin inşallah." benzeri alkışlar söylenmesine vesile olmuştur.

1.1.10. Lamba

Ciğer atasına yakmaya Hüda sizi - yarım kilo da ciğer aldım. - Kara gün görmeyesiniz -bi kilo da kömür aldım. Eve gelom, aklıma geldi, lomba pozuk. Alaktrikçiye uğradım -Aydınlana sinsilenin ahreti - bir de lomba aldım. Söz akışında görüldüğü gibi *lamba* kelimesi Antakya insanında aydınlık çağrışımı yapıyor ve aydınlık dileyen bir alkışın söylenmesine vesile oluyor.

1.1.11. Soğan

Soğan kelimesi de tıpkı *biber* kelimesi gibi tadındaki acılık sebebi ile acı çağrışımı ile "*Soğan gavurom, Allah acı vermiye.*" benzeri alkışların söylenmesine vesile olur.

1.1.12. Yok

"Allah yoğetmiye": Yok olan bir şeyden söz ederken sözün arasına sıkıştırılan genel bir iyi dilek ifadesidir. Örneğin "*O günlerde elimizde avucumuzda yoğudu, Allah yoğetmiye*" veya "*Allah hatirinizi yoğetmiye*" gibi.

1.2. Nazardan korunmak için söylenen alkışlar:

Canlı veya cansız bir varlığın başına kaza veya belâ gelmesine neden olduğuna inanılan bakış anlamında kullanılan **nazardan** korunmak için insanlar tarih boyunca çeşitli usullere başvurmuşlardır. Nazar boncuğu, nazar duası, at nalı, üzerlik otu, kaplumbağa kabuğu asmak veya bulundurmak, tütsü yakmak bunlardan bazılarıdır. Dilimizde *Allah nazardan saklasın* gibi nazarla ilgili söz kalıpları *günaydın, teşekkür ederim sözleri* kadar sık kullanılmaktadır. Anadolu'da yaygın olarak kullanılan bu alkış ve benzeri "*Allah esirgiye*" alkışı Antakya'da da sık sık kullanılmaktadır.

1.3. İkrâm yapana teşekkür anlamında alkış

Türk kültüründe yapılan ikram karşısında memnuniyet belirtmek için ikram yapan kişiye alkış söylenir, bunların bir kısmı kalıplaşarak anlamını bilmeden kullandığımız nezaket kelimeleri haline gelmiştir. Örneğin uzun yaşayın, ölmeyin anlamındaki *sağol*; kismetiniz artsın, çoğalsın anlamındaki *“Ziyade olsun”*; hep güzel günleriniz olsun anlamına gelen *“Ferah kahvelerinizi(yemeğinizi) olsun”*, hep eliniz kolunuz tutsun, sağ ve esen olun anlamındaki *“Elinize sağlık”* sözleri gibi. Antakya ağzında da Türkiye Türkçesinde genel olarak kullanılan bu teşekkür sözleri yanında kiminde söyleyiş farklılığı olan kimi de tamamen yöreye özgü olan şu kalıp sözler kullanılmaktadır:

Su verene *“Su kimi aziz olasin”* duası yapılır. Yiyecek ve içecek ikram edene *“Ölmüşleriniñ canına getsin”* diyerek teşekkür edilir. Yine bu sözün benzeri, yapılan bir hizmet sonucu teşekkür anlamında *“Ataşa rahmet”* denilerek ikramı yapanın atalarına rahmet gönderilir.

Çocuklara, yaptıkları bir hizmet sonucu *“Anaş acıyı görmiye”, “Babaşa rahmet”*, *“Rahmat kıla, koyup gedenleriniziñ canıña.”* sözleri ile teşekkür edilir. Yine yapılan bir hizmet veya iyilik karşılığında *Allah seninle olsun* manasında *“Allah bileñc ola”* veya *“Bilenc olasıñ”* sözleri söylenir.

1.4. Yeni evliler ve bebek bekleyenler için:

“Bir yastıkta kocayın” veya *“Allah başaça sevindire”* *“ Allah utandırmıya”* sözleri ile yeni evlilerin bir ömür mutlu olmaları dilenir.

Ataerkil aile yapısının etkisi ile erkek çocuğun olmasını dileyen dualar da yeni evlilere veya çocuk bekleyenlere yapılan dualar arasındadır:

İlkiniz oğlan ola, üstünñüze al yorgan ola.

Yazın ayransız, kışın yorgansız, el içinde komaya oğlansız Allah sizi.

Oğluñnan oba olasin, kızınñnan koñşu olasin.

Mutlu bir evliliği olanlara da genellikle bütün Türkiye’de söylenen *Allah ağzınızın tadını bozmasın* sözü Antakya’da da söylenir.

Hamile kadınlara ise genellikle doğumun çabuk ve kolay olması ile ilgili dilekte bulunmaktadır.

Hâyırlı ömürlüsünden kurtara.

Allah bir avazda kurtara.

1.5. Neslin çoğalmasını teşvik etme amacıyla söylenen alkışlar:

Dede Korkut Hikâyelerinde *“Oğlu olanı ak çadıra, kızı olanı kızıl çadıra, oğlu kızı olmayanı kara çadıra oturtun, önüne kara koyun yahnısından koyun yerse yesin, yemezse çeksın gitsin”* (Ergin, 1994: 78) şeklinde ifade bulan Türk milletinin çoğalmayı teşvik eden bakış açısının bir yansıması olan bu alkışlar, gençlere ve yeni evlilere söylenen, söyleyenin içindeki sevgiyi ve iyi düşünceleri yansıtan alkışlardır.:

Allah çoğalasinız.

Dal dal olasıñ, kol kol olasıñ.

İlahi çoğalasinız, ahırlara sığmayasanız.

Allah birinizi biñ eyliye.

1.6.Yeni çocuğu veya torunu olanlara söylenen alkışlar:

Allah analı babalı böyütsün: Türkiye genelinde yeni çocuğu olanlara söylenen bu alkış Antakya'da da yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.7. Çocuklara yapılan alkışlar

El öpenlerin çok olsun: Çok uzun yaşayasın, çok çocuğun ve torunun olsun, sana elini öpecek kadar değer verenlerin çok olsun gibi oldukça zengin bir anlamı olan bu alkış, bütün Türkiye'de söylendiği gibi Antakya'da da ellerini öpen gençlere yaşlıların söyledikleri bir sözdür.

Berhudar ol: El öpenlere genel olarak söylenen bu alkış Antakya'da da söylenmektedir.

Sonuñ gele: Antakya ağzında sonun ola ifadesi “ hayatın sona ersin” anlamıyla bir kargış özelliği taşıırken, *sonuñ gele* ifadesi aksine boşlukta kalmayasın, bir şeylere ulaşasın anlamı ile bir alkış özelliği göstermektedir.

“Allah koya” Allah seni daim var etsin anlamındaki bu söz Antakya ağzının en belirgin kalıp sözlerinden biridir. Karşılıklı konuşmalarda iyi niyet, rica, hatta yalvarma sözü olarak kullanılır.

Büyüklerin küçüklere uzun yaşam dileyen benzeri sözlerinden bazıları ise:

Ömrün çok ola.

Önünde ölem.

Görmiyem acıñı.

Ömrüne bereket.

Omzuñuzda götüresiniz beni yavrum, şeklinde sözlendir.

Kadınların genellikle çocuklarına veya torunlarına *çok yaşa* anlamında söyledikleri bir söz de *“Dölüm, görmeye seni ölüm”* şeklinde olup *dölüm* ve *ölüm* kelimeleri ile kafiyeli bir söyleyiş özelliği gösterir.

Allah fethelyiye, Allah feth eyliye devlet vere: Çocuk ve torunlara edilen dualardandır.Büyüklerin çocuk ve torunlarına *sana gelecek kaza, bela bana gelsin* mealindeki *gadanı alam*

sözünün şu gibi değişik biçimleri Antakya ağzında görülmektedir:

Gadañı, beleş ben alam dölüm.

Gadañı alam.

Kadan alam.

Tahsil yapan çocuk ve gençlere ise *Allah emeğini zayı etmiye, Allah zihin açıklığı vere* alkışları söylenir.

Sünnet olan çocuklara *“Damatlığını da görürüz (görürsünüz) inşallah”* sözüyle dua edilir.

1.8.Evlilik çağındaki gençlere söylenen alkışlar

“Allah éyilerle karşılaştıra” genellikle bekârlara veya çocuk evlendireceklere edilen dualardandır; *“Kötülerle karşılaştırmaya.”* ve *“Allah südü pise düşürmiye”* sözleri de yörede aşağı yukarı aynı dileği ifade için söylenen temenni sözüdür, bir hizmet veya ikram karşılığında söylendiği gibi, çok becerikli ve çok güzel bulunan kızlara *yerini yurdunu bulsun* mealinde, bazen de yoksul, kimsesiz kız çocuklarına acıma duygusuyla söylenir.

“İyi gün kahvelerini içeriz inşallah” cümlesi de evlenmemiş kişilere “söz, nişan veya düğün kahveni içeriz” anlamında bir duadır.

Çok beğenilen nişanlı veya sözlü gençlere “Allah sahabına bağışlıya” sözü ile de iyi niyet ifade edilir. “Allah tamamına erdire” sözü de nişanlı veya sözlü gençlere söylenen sözlerdendir.

1.9.Yaşlı kişilere söylenen alkışlar

Yaşlılara genellikle başkalarının bakımına muhtaç olmayasın anlamına gelen şu dualar söylenir:

Allah düşürmiye.

Allah çektirmesiñ.

Düşürmiye Allah veya kısaca düşürmiye.

Allah ele bakınc eylemeye.

El altında komıya.

Allah kapı gözletmiye.

Şitiilleriñi koya: Bu alkışta yörede *fide* anlamında kullanılan *şitil* kelimesinin *çocuk* anlamına geldiği görülmekte ve muhataba *Allah çocuklarını kopsun (almasın, yaşatsın), seni başkasına muhtaç etmesin, onların acısını sana yaşatmasın,* mealinde iyi dilekte bulunmaktadır.

1.10.Kötü bir şey yaşamış insanlara söylenen alkışlar

Bu alkışlar genellikle Anadolu’da yaygın olarak kullanılanlardan farklılık göstermez:

Allah beterinden saklasıñ.

Allah dert vermesin.

Allah yardım eyliye.

1.11.Ölen kişi için söylenen dualar

Ölen kişiye Allah’tan rahmet dileyerek mezarında ve öteki âlemde rahat etmesini dilenmektedir:

Rahmatı bol ola.

Rahmat kıla canıña.

Allah sıkımıya.

Allah kolay getire.

Kolay getire Allah

Toprağı sıkımıye kenı.

Mekânı cennet ola Allah

1.12.Ölen kişilerin yakınlarına yapılan dualar

Sabırlığınızı vere Allah.

Başka acı vermeye Allah.

Allah bir dahi yakımıya.

Allah acitmiye.

Başınız sağ olsun.

1.13.Ölen kişiye benzetilenler için söylenen dualar

Toprağınca yaşaya.

1.14. Kaza ve hastalıkla ilgili dualar

Bir kişinin başına geleceğini tahmin ettiği kaza, bela veya hastalık gibi kötü bir durumdan söz etmesi halinde *kötülükler senden uzak olsun* anlamında söylenen alkış aşağıdaki söz akışında görülmektedir:

-*Nene ben de ölücüm heral, başım çok ağıroo.*

-*Yırağola dölüm.*

Kaza geçirene *Allah beterinden saklıya* veya *Görmemişe dönersin inşallah* gibi sözler gibi başa gelenlerle ilgili teselli edici dualar yanında insanın başına gelebilecek en kötü şeyin şerefe leke gelmesidir, her şey gelir geçer yeter ki şerefe halel gelmesin manasında "*Allah şereften düşürmesin*" sözü sık sık söylenir.

Ayrıca kaza sonucu maddi kayıp olmuşsa Türkiye genelinde söylenen "*Canın sağ olsun*", "*Cana geleceğine mala gelsin*" sözleri de yörede çok sık kullanılan alkışlardandır.

Hastalara "*Geçmiş olsun*" ve "*Allah şifa vere*" sözleri ile iyi niyet ifade edilir.

1.15.Özel gün ve zamanlarda söylenen alkışlar

Güzel bir gün veya an yaşanınca, *Allah günü, günümüzden âlâ eyleye* diyerek söyleyenin kendisini de içine alarak ettiği bir duadır.

Dini bayramlarda *Allah her senelere sağ eyliye* sözüyle her bayramın görülmesi istenirken bir bakıma dolaylı olarak uzun ömür dilenmektedir.

1.16.El ile yapılan bir iş için söylenen alkışlar

Eline sağlık ve elin dert görmiye sözleri ile teşekkür edilir.

1.17.Güzel ve anlamlı söz söyleyen için

Güzel söz söyleyen ya da şarkı – türkü söyleyenlere "*Diline sağlık*" sözü ile şükran ifadesinde bulunulur. Bölgede "ağzına sağlık" şekli kullanılmaz.

1.18.Yeni temizlik yapmış, çamaşır yıkamış ya da banyo yapmış kişilere

Allah hayırlısıyla kirlenesin.

1.19.Sonucu bilinmeyen bir olay veya anlatılan bir rüya sonrasında söylenen alkışlar

Allah heyirler kader eyliye.

1.20.Beklentisi olan ya da bir bilinmezlik içinde olan insanlar için söylenen alkışlar

Allah kalbine göre versin.

"*Allah kendi kapısından versin*" alkışı, yapılan bir iyilik karşısında gönüldeki şükranın büyüklüğünü ifade etmek için de söylenir.

"*Allah vere*" alkışı, inşallah anlamında genel bir temenni ifadesinde kullanıldığı gibi, Allah dilediğin şeyi sana versin anlamında da kullanılmaktadır.

1.21.Askarlere ve Türk ordusuna karşı şükranı dile getirmek için söylenen alkışlar

Allah kılıncını keskin eyliye.

Gidik gelenlerden eyleye Allah.

1.22. Kötü veya acınacak duruma düşmüş insanlardan söz edilince söylenen alkışlar

Kötü veya acınacak duruma düşmüş insanlardan söz edilince söylenen acıma biraz da eleştiri anlamı da taşıyan *Allah kimseyi gördüğünnen geri komasin*, sözünün muhatabı bütün insanlardır.

1.23. Açlıkla ilgili söylenen alkışlar

Allah aç komaya

1.24. İş-güç ile ilgili alkışlar

İşi gücü ras gele.

İşin gücün ras gele.

İşin ras gide Allah.

Allah yormıya.

İş başındaki insanlara işi kolaylıkla yapma veya o işi yapacak güç verme anlamında dilek olarak, Türkiye genelinde söylenen "*Kolay gele*" temennisi yanında "*Allah rast getire*" ve "*Kuvvat ola*" ifadeleri de kullanılır.

1.25. Güzel bir iş başarana söylenen alkışlar

Aklinnen bin yaşa.

1.26. Yolcu uğurlamada söylenen alkışlar

Yolcu uğurlamada genellikle söylenen *güle güle* sözü yanında yörenin söyleyiş özelliğine bürünmüş birçok yörede söylenen şu alkışlar da söylenir:

Ogurlar olsun.

Allah gidik gelenlerden eyliye.

Hayirlisiyle gidip gelirsın inşallah.

Su gibi gidik gelirsın, inşallah.

1.27. Yolcu uğurlayanlar için söylenen alkışlar

"*Ayrıldığın gibi kavuşasın*", bir çok bölgede "Allah kavuştursun" şeklinde olan sevdiklerinden ayrılan insanlara söylenen alkışın Antakya'da daha ince bir düşünce ile 'ayrıldığın gibi sağ olarak kavuşasın' anlamı vermek amacıyla bu şekilde söylendiği görülmektedir.

1.28. Alış verişte

Alış veriş sonucunda satıcıya "*Bereketini gör*" denir; satıcı da karşılık olarak müşteriye. "*Bereket versin*" der.

1.29. Güzel bir olay yaşamış insanlara söylenen alkış

Gözün aydın ola.

1.30. Göz aydını dileyene söylenen alkış

Aydınlık içinde olasın.

1.31. İyilik ve güzellik dileyen alkışlar:

Bir veren bir bulsun.

Eyilik dile konşırna, eyilik gele başırna.

Hatrinji hoş ede.

Ustunuşuzu ba'ışlaya.

Yokluk görmiyesin.

1.32.Tebrik etme veya hayırlama amacıyla

Allah mübarek eyleye

Hâyırlı ola veya Heyirli ola Allah.

1.33.Tebrik edene karşılık söylenen alkışlar:

Darısı başına

Akbili seğe de

Görüldüğü üzere Antakya'da söylenen alkışların bazıları bütün Türkiye'de bilinmekte ve söylenmektedir. *Allah analı babalı böyütsün, bereket versin, ogurlar olsun* gibi. Bu alkışlarda sadece bazı söyleyiş farkları göze çarpmaktadır. Derlenen alkışlardan bazılarının Kilis ve Antep ağızlarında kullanıldığı görülmektedir. Ancak Antakya alkış söyleme geleneğinde en dikkat çekici durum söz akışı içinde geçen bir kelimenin yaptığı çağrışımla alkış söylenmesidir. Bu duruma civar ağızlarda rastlanmadığı gibi, Antakya'da yaşayan iki dillilerin konuşma dillerinde de rastlanmamıştır. Bu alkışların özgünlüğü söylenen alkışta değil, söylenme sebebindedir. Ayrıca anlatıma kattığı güzellikte ve akıştadır (bkz. 1.1.)

2.Alkışların Söz dizim özellikleri

2.1.Cümle Türleri

2.1.1.Yapısına göre cümle türleri: Alkışlar kişinin memnuniyetini, şükran duygusunu iletmek için söylediği kalıplaşmış sözler olduğu için çok uzun cümlelerden oluşmamaktadır. Bu sebeple de incelediğimiz 136 alkıştan sadece sekizi birleşik cümle şeklinde olup, geriye kalan 128'i basit cümle kuruluşundadır. Birleşik cümle özelliği gösteren 8 cümle:

İlkiniz oğlan ola, üstünüze al yorgan ola.

Yazın ayırsız, kışın yorgansız, el içinde komaya oğlansız Allah sizi.

Oğluñnan oba olasin, kızınñnan koñşu olasin.

Dal dal olasin, kol kol olasin

İlahi çoğalasinız, ahırlara siğmayasınız.

Allah feth eyliye dövlet vere

Eyilik dile koñşına, eyilik gele başınğa

Kışınız kış, yazınız yaz olsun.

2.1.2.Yüklem yerine göre cümle türleri: İncelediğimiz 126 alkışın 98'inde yüklem sonda yer almaktadır. Yani düz (kurallı) cümlelerdir. 27 cümle ise yüklem sonda kullanılmadığı devrik cümle şeklindedir. Bu devrik cümlelerden 11'i özne olarak kullanılan *Allah* kelimesinin duanın içtenliğine vurgu yapmak amacıyla yüklemden sonra kullanıldığı cümlelerdir. Aynı alkışın "*Allah kolay getire*" söylenişi ile "*Kolay getire Allah*" söyleyişi arasında oldukça önemli bir vurgu ve tonlama farkı vardır. *Allah* kelimesinin sonda söylendiği alkışta daha içten ve daha kuvvetli bir temenni, adeta bir yakarış hissedilmektedir.

Allah kolay getire.

Kolay getire Allah.

3 alkışta da *inşallah* kelimesi yine vurguyu artırmak için sonda kullanılmıştır, ancak *Allah* kelimesinin özne olduğu cümlelerdeki kadar kuvvetli bir vurgu ve yakarış, bu cümlelerde görülmemektedir:

Görmemişe dönersin inşallah

2.1.2.1.Nesnenin yüklemden sonra kullanıldığı alkışlar:

Allah ciğer ataşına yakmaya seni.

Toprağı sıkımye kenî.

Görmiyem acıyı.

Allah ciğer ataşına yakmaya seni.

2.1.2.2.Yer tamlayıcısının yüklemden sonra kullanıldığı devrik cümleler:

Allah kara gün vermiye yanınıza.

Eyilik dile konşırğa, eyilik gele başırğa.

Rahmat kıla canırğa.

Rahmat kıla koyup gedenleriniziñ canırğa

2.1.2.3.Öznenin yüklemden sonra kullanıldığı devrik cümle:

-Aydınlanasinsilenin ahreti

2.1.2.4.Cümle dışı unsur olan hitap ünleminin yüklemden sonra kullanıldığı devrik cümle:

Gadañı, beleñi ben alam dölüm

2.1.2.5.Cümle dışı unsur olan hitap ünleminin ve nesnenin yüklemden sonra kullanıldığı devrik cümle:

Omzunuzda götüresiniz beni yavrum.

2.1.2.6. Zarf tamlayıcısı + Özne + Nesnenin yüklemden sonra kullanıldığı devrik cümle:

Yazın ayransız, kışın yorgansız, el içinde komaya oğlansız Allah sizi.

2.1.3.Yüklemin türüne göre cümle türleri

2.1.2.3.1. İsim cümlesi: Alkışlar içten gelen dilek ve temennilerin kısaca ifade edildiği cümleler olduğu için derlenen alkışlar içerisinde isim cümlesine rastlanmamıştır.

2.1.2.3.2.Fiil cümlesi: Derlenen alkışların tamamı fiil cümlesidir. Alkışlar duyulan bir şükran karşısında iyi dilekleri ifade etmek için söylenen sözler olduğu için alkışlarda bildirme kipleri çok az kullanılmaktadır. İncelediğimiz 136 alkıştan 98'inde yüklem –A istek kipi ile çekimlenmiştir. Bu 98 alkıştan 78'i İstek kipinin III. Teklik kişisindedir. Ölçünlü dilde canlılığını kaybeden bu ekin kullanım alanı adeta kargış ve alkışlarla sınırlıdır. Bu sebeple de –A istek ekine alkış- kargış eki demek isabetli olacaktır (Öztürk, 2011)

İncelediğimiz alkışlardan 30'unda emir kipi kullanılmıştır. 6 alkış da eksilteli cümle özelliği göstermektedir.

Alkışlardan ikisinde ise **Fiil+geniş zaman+Kişi eki + İnşallah** şeklinde bir yapı içerisinde iyi dileğin ifade edildiği görülmektedir:

İyi gün kahvelerini içeriz inşallah

Görmemişe dönersin inşallah.

Tablo 1: Alkışların kip ve kişi durumu

Kişi	İstek kipi	Emir kipi	Geniş zaman	Eksiltili	Toplam
I. TK	6				6
II.TK	10	6	1		17
III.TK	78	23		6	101
I.ÇK	-		1		1
II.ÇK	4	1			5
III.ÇK	-				-
Toplam	98	30	2	6	136

2.1.4. Anlamına göre cümle türleri: 41 alkış olumsuz cümle, 95 alkış da olumlu cümle özelliği görülmektedir. Aynı yöredeki kargışlarda ise olumsuz 10 kargış cümlesine karşılık, 115 olumlu kargış cümlesi tespit edilmiştir (Öztürk;2011).Oran olarak bakınca alkışlarda olumsuz cümleler %30 oranında iken, kargışlarda olumsuz cümle oranı % 8'dir. Alkışlarda olumsuz cümlenin kargışlara göre daha fazla olmasının sebebi alkışçının muhatabına duyduğu şükran duygusunu onun başına kötü bir şey gelmemesini dileyerek ifade etmek istemesindedir:

İlahi çoğalasınız, ahırlara sığmayasınız.

Dün biziği ciğer alıktı, kebab yapıp yidik, Allah ciğer ataşına yakmaya seni.

2.2.Alkışlarda öge dizilişi

2.2.1.Tek ögeli, yalnız yüklemden oluşan alkışlar:

Tek yüklemden oluşan 16 alkış tespit edilmiştir. Bu 16 alkışın yalnız biri tek kelimedenden oluşurken (*Düşürmiye.*), diğer 15 alkışın yüklemeleri birleşik fiil yapısında yüklemeldir. Bunlardan *Berhudar ol* isim ve yardımcı fiil birleşmesinden oluşan yardımcı fiil durumundadır.

Tek yüklemden oluşan alkışlarda yüklem, Korkmaz'ın (2003: 837-858) **anlamca kalıplaşmış birleşik fiiller** dediği Karahan'ın (2006: 92) ise **diğer fiillerle kullanılan birleşik fiiller** başlığı altında ele aldığı, **bu yapıda yer alan kelimelerden biri veya hepsi, ya sözlük anlamlarını kaybetmiş ya da deyimleşmiş** birleşik fiiller olarak adlandırdığı türdendir. Savran (2002: 107) ise bu tür yapıların birleşik fiil olarak değerlendirilmesinin doğru olamayacağını anlam bilgisi konusu ile şekil bilgisi konusunun karıştırıldığını dile getirerek, "*her şeyin farkına vardıktan sonra akli başına gelecek*" cümlesinin gelecek yüklem, *aklı özne, başına* dolaylı tümleç, *her şeyin farkına vardıktan sonra* zarf tümleci şeklinde çözülmesi gerektiğini ifade etmektedir (Savran: 2002). Ergin de birleşik fiilleri ve isim ve yardımcı fiil, fiil ve yardımcı fiil birleşmesinden oluşan birleşik fiiller olarak, yalnız ikiye ayırır.

Ogurlar olsun.

Kuvvat ola.

Kolay gelsin.

Düşürmiye.

Bilenc ola.

Yırağola.

Berhudar ol.

Hayırlı ola.

2.2.2.İki ögeli alkışlar

Alkışlardan 57'si iki ögelidir, bu gruptaki alkışların da 22'sinin Özne + Yüklem, 6'sının da devrik olarak Yüklem + Özne kuruluşunda olduğu görülmektedir. Yani 57 alkıştan 28'i özne ve yüklemden oluşan iki ögeli cümlelerdir. Nesne + Yüklem (11) ve Yüklem + Nesne kuruluşunda olan toplam (1) 12, Yer Tamlayıcısı + Yüklem (2) ve Yüklem + Yer Tamlayıcısı (2) olarak toplam 4, Zarf Tamlayıcısı + Yüklem olarak 7, Cümle Dışı Unsur + Yüklem ve Yüklem + Cümle Dışı Unsur olarak 4 alkış tespit edilmiştir.

2.2.2.1.Özne + Yüklemden oluşan alkışlar:

Allah/ acitmiye.
Allah/ yoğetmiye.
Allah esirgiye.
Allah/ fetheylie.
Allah/sitirleye.
Allah/ düşürmiye.
Allah/ çektirmesiñ.
Allah/ müberek eyleye.
Allah/sıkmıya.
Allah /koya.
Allah /kavuştursun.
Allah/ vere.
Allah/ kapı gözletmiye.
Allah /acıñı görmiyem.
Allah/ nazardan saklasın.
Allah / yardım eyliye.
Ferah kahveleriniz/ olsun.
İlkiniz / oğlan ola,(üstünüze al yorgan ola)
İşi gücü / ras gele.
İşiñ gücün ras gele.
Kışınız / kış (olsun), yazınız/ yaz olsun.
Kışınız /kış(olsun), yazınız/ yaz olsun.
Sonuñ/ gele.

2.2.2.2.Yüklem + Özneden oluşan alkışlar

Yakmiye/ Allah.
Aydınlanı/ sinsilenin ahreti.
Düşürmiye /Allah.
Kasaba getdim –kıymaya hatirini /Allah – kıyma aldım.
Hatırınıñızı kökünden kıymaya /Allah.
Kolay getire / Allah.

2.2.2.3.Nesne + Yüklemden oluşan alkışlar

Oğlum kızım /dedirmiye.
Gadañı/ alam.
Günahlarını affeyleye.

*Bereketini gör.
Hatriñi hoş ede.
Ustununuzu ba'ışlaya.
Şitiilleriñi koya.(şitil.
Bereket / versin.*

2.2.2.4.Yüklem + Nesneden oluşan alkışlar

Toprağı sıkmiye / kenı.

2.2.2.5.Yer Tamlayıcısı + Yüklemden oluşan alkışlar

*(İlkiniz / oğlan ola), üstünüze /al yorgan ola.
(İlahi çoğalasınız), ahırlara/ sığmayasınız.
Önünde/ ölem*

2.2.2.6.Yüklem + Yer Tamlayıcısından oluşan alkışlar:

Rahmat kıla / canıña.

Rahmat kıla / Koyup gidenleriniziñ canıña.

2.2.2.7.Zarf Tamlayıcısı + Yüklemden oluşan alkışlar:

Aydınlık içinde / ol.

Oğlunna oba olasın, (kızınna koñşu olasın.)

(Oğlunna oba olasın), kızınna koñşu olasın.

Dal dal/ olasın, kol kol/ olasın.

Kötülerle/ garşılaştırmıya.

Toprağınca / yaşıya.

Ayrıldığın gibi/ kavuşasın.

2.2.2.8.Cümle Dışı Unsur + Yüklemden oluşan alkışlar:

Ciğirim/ homma görmiyesin.

Allah/ çoğalasınız.

İlahi/ çoğalasınız/ (ahırlara sığmayasınız.)

2.2.2.7.9.Yüklem + Cümle Dışı Unsurdan oluşan alkışlar:

Hayırlı ola / Allah.

2.2.3.Üç öğeli alkışlar: Üç öğeli alkış olarak da 27'si özneli olmak üzere 39 alkış tespit edilmiştir.

2.2.3.1. Özne + Nesne + Yüklemden oluşan alkışlar:

Allah/kılincını/ keskin eyliye

Başka acı /vermeye / Allah.

Anağ acıñı görmıye.

Allah fethyleye, devlet /vere.

Allah / emeğini / zayı etmiye.

Allah / dert / vermesin.

Allah / hayirler / kader eyliye.

2.2.3.2.Özne + Yer tamlayıcısı + Yüklemden oluşan alkışlar:

Allah/ südü pise / düşürmiye.

Allah / sahabına / bağışlıya.

Allah / kendi kapısından / versin

2.2.3.3.Özne + Zarf Tamlayıcısı + Yüklemden oluşan alkışlar:

Ömrün/ çok/ ola.
Allah/ bir avazda / kurtara.
Allah / analı babalı/ böyütsün.
El öpenlerin / çok/ olsun.
Allah/ eyilerle / karşılaştıra.
Allah/ ele bakınc / eylemiye.
Allah / beterinden / saklasın.
Allah/ bir dahi/ yakmıya.
Allah/ her senelere / sağ eyleye.
Allah / kalbiğe göre / versin.
Allah / aç / komaya.
Bir veren/ biğ/ bulsun.
Rahmatı / bol / ola.

2.2.3.4.Nesne + Yüklem + Öznenen oluşan alkışlar

Sabırlığıızı /vere/ Allah.
Başka acı/ vermiye / Allah.

2.2.3.5.Yer Tamlayıcısı + Yüklem + Öznenen oluşan alkışlar

Gidik gelenlerden/ eyliye / Allah.

2.2.3.6.Nesne + Yüklem +Yer Tamlayıcısından oluşan alkışlar

Eyilik/ dile/ koşuğa, eyilik/ gele/ başığa.

2.2.3.7.Nesne + Yüklem + Zarf Tamlayıcısından oluşan alkışlar

İyi gün kahvelerini / içerez / inşallah

2.2.3.8.Zarf Tamlayıcısı + Zarf Tamlayıcısı + (Yüklem)den oluşan alkışlar

Yazın ayırsız [komaya]), kışın yorgansız [komaya], (el içinde komaya oğlansız, Allah sizi.)

Yazın ayırsız [komaya]), kışın yorgansız [komaya], (el içinde komaya oğlansız, Allah sizi.)

Hayırlı, ömürlüsünden kurtara.

Aklinnen biğ yaşa.

2.2.3.9.Cümle Dışı Unsur + Yüklem + Nesneden oluşan alkışlar

Aşağıdaki cümlede bir birleşik fiil özelliği gösteren *ölüm gör-* yapısının arasına *seni* nesnesinin girmesi, devrik bir yapı kullanılması ve *dölüm* ve *ölüm* kelimelerinin kafiyeli kullanılması ile diğer alkışlarda çok sık rastlamadığımız şiirsel bir ifade dikkati çekmektedir:

Dölüm/ görmiyeni seni ölüm.

2.2.3.10.Özne + Yüklem + Cümle Dışı Unsurdan oluşan alkışlar

Mekanı / cennet ola / Allah.

İşi / ras gide / Allah.

2.2.3.11.CDU + ZT + Yüklemden oluşan alkışlar

Allah/ hayırlisiyle/ kirlenesin.

2.2.4.Dört ögeli alkışlar: Üç adet dört ögeli alkış tespit edilmiştir.

Nesne + Özne +Yüklem + Cümle Dışı Unsurdan oluşan alkışlar

Gadağı beleği / ben / alam / dölüm.

2.2.4.1.Yer Tamlayıcısı + Yüklem + Nesne + Cümle Dışı Unsurdan oluşan alkışlar

Omuzunuzda /götüresiniz/ beni /yavrum.

2.2.4.2.Özne+ Nesne+ Yüklem + Yer Tamlayıcısından oluşan alkışlar:

Allah / kara gün /vermiye / yanınıza.

2.2.5. Beş ögeli alkışlar: Beş ögesi olan üç alkış tespit edilmiştir.

2.2.5. 1.Özne + Nesne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tamlayıcısı + Yüklemden oluşan alkışlar:

Allah/ günü / günümüzden / âlâ / eyleye.

Allah/ kimseyi / gördüğünnen / geri / komasın.

2.2.5. 2.Yer Tamlacısı +Yüklem + Zarf Tamlayıcısı +Özne + Nesneden oluşan alkışlar :

Yazın ayransız [komaya]], kışın yorgansız [komaya]], el içinde komaya oğlansız, Allah sizi.

2.2.6.Eksiltili Cümleler: Derlenen alkışlardan beşinde de *olsun* yüklemi muhatabın zihnine bırakılarak eksiltili olarak kullanılmıştır.

Elişe sağlık (olsun).

Dilişe sağlık (olsun).

Akbili seçe de...(olsun)

Darısı başıña (olsun)

Ömrüne bereket(olsun).

2.3.Alkış cümlelerinin ögeleri

2.3.1.Yüklem

Yüklemine göre cümle türleri (2.1.3) maddesinde geniş olarak ele alındığı gibi derlenen 8 alkış yüklem söyleneceği eksiltili cümle özelliği göstermektedir. Alkışların yüklem türlerinin tamamı fiil cümlesidir. Alkışlarda kalıplaşmalar fazla olduğu için Korkmaz'ın *anlamca kaynaşmış birleşik fiiller* olarak adlandırdığı türden *birleşik fiillerin* daha çok yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak yüklem türlerinin tek bir çekimli fiilden oluştuğu *Omuzunuzda /götüresiniz/ beni /yavrum, Allah/ hayırlisiyle/ kirlenesin. İyi gün kahvelerini / içeriz / inşallah* gibi alkışların da sayısı az değildir. İsim + yardımcı fiil birleşmesiyle meydana gelen birleşik fiillerin yüklem olduğu cümle örneklerinden daha çok *olmak* fiili ile kurulan birleşik fiiller görülmektedir. Ayrıca Ölçünlü dilde kullanımı oldukça azalmış olan *eyle-* fiilinin de kullanım sıklığı dikkati çekmektedir. Tasviri birleşik fiillerin yüklem olduğu örneğe rastlanmamıştır.

2.3.2.Özne

Alkışlar kişinin gördüğü iyilik, dostluk, güler yüz veya ikram karşısında duyduğu şükranı ifade etmek amacıyla muhatabı için Allah'tan iyi ve güzel dilediği zamanla kalıplaşmış sözlerdir. Bu sebeple incelediğimiz Antakya alkışlarında doğal olarak en fazla özne olarak Allah kelimesi kullanılmıştır. "47 cümlede Allah kelimesi

özne olarak kullanılmıştır. “Oğlum kızım /dedirmiyе” gibi alkışlarda *kelime* olarak zikredilmese de öznenin *Allah* olduğu bellidir. Cümlede kelime olarak yer alan alkışların özneleri genellikle tek kelime olmakla birlikte beş alkışta öznenin kelime grubundan oluştuğu görülmektedir.

Sıfat tamlamasından özne” **Ferah kahveleriniz/ olsun**”; sıfat-fiil grubundan özne: “**El öpenleriniz /çok /olsun**”” **Bir veren/ biş/ bulsun.**”; tekrar grubundan özne: “**İşi gücü / rasgele**”; isim tamlamasından özne: “**Aydınлана/ sinsilenin ahreti**”

2.3.3. Nesne

Derlenen alkışlardan 22’sinde nesne tespit edilmiş olup, bunlardan 8’inin belirtisiz nesne, 14’ünün belirtili nesne olduğu görülmektedir. Tespit edilen bu nesnelerin hepsi ayrı cümlelerde olup, iki veya daha fazla nesnenin bulunduğu örnek tespit edilmemiştir. Nesnelere çoğunlukla tek kelime şeklindedir, kelime gurubu şeklinde nesne örneği olarak sıfat tamlamasından iki nesne, isim tamlamasından bir nesne, tekrar grubundan iki nesne tespit edilmiştir. Sıfat tamlamasından nesne: “**Allah / kara gün /vermiye / yanınıza**”, **Başka acı/ verme / Allah.**; tekrar grubundan nesne “**Gadağı beleşi / ben / alam / dölüm**”, “**Oğlum kızım /dedirmiyе**”; isim tamlamasından nesne”**İyi gün kahvelerini / içeriz / inşallah**”

2.3.4.Yer tamlayıcısı

Derlenen alkışlarda yönelme hâli ekli 13, bulunma hâli ekli 3, çıkma hâli ekli 4 olmak üzere toplam 20 yer tamlayıcısı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu yer tamlayıcıları da nesnede olduğu gibi hepsi ayrı cümlelerde olup, iki veya daha fazla yer tamlayıcısının bulunduğu örnek tespit edilmemiştir. İncelediğimiz alkışlardaki yer tamlayıcıları da nesnelere gibi çoğunlukla tek kelimedenden oluşmaktadır. Kelime grubundan oluşan 5 yer tamlayıcısından üçü isim tamlaması, biri sıfat-fiil grubu, biri de isnat grubundan nesnedir.

İsim tamlamasından yer tamlayıcıları :(*Yazın ayransız [komaya]*), *kışın yorgansız [komaya]*), *el içinde komaya oğlansız*, *Allah sizi*, *Allah / kendi kapısından / versin*, *Rahmat kıla / koyup qidenlerinizin canına*”

Sıfat-fiil grubundan yer tamlayıcısı: *Gidik gelenlerden/ eyliye / Allah.*

İsnad grubundan yer tamlayıcısı: *Allah/ südü pise / düşürmiye.*

2.3.5. Zarf tamlayıcısı

Nesne ve ter tamlayıcısında olduğu gibi tespit edilen zarf tamlayıcılarının da hepsi ayrı cümlelerde olup, iki veya daha fazla zarf tamlayıcısının bulunduğu örnek tespit edilmemiştir.30 cümlede zarf tamlayıcısı tespit edilmiş olup bunlardan 15’i durum, 6’sı tarz, 7’si miktar, 1’i zaman, 1’i yer yön zarflarıdır. Diğer öğelerde olduğu gibi zarf tamlayıcısı da çoğunlukla tek kelimedenden oluşmaktadır. 1 isim tamlaması, 3 tekrar grubu, 2 edat grubu, 2 sıfat tamlaması olmak üzere 8 zarf tamlayıcısı kelime grubundan oluşmaktadır.

Sıfat tamlamasından zarf tamlayıcıları:“*Allah/ bir avazda / kurtara*”, “*Allah/ bir dahi/ yakmıya*”, “*Allah / her senelere / sağ eyleye.*

İsim tamlamasından zarf tamlayıcısı: “*Aydınlık içinde / ol*”

Tekrar Grubundan Zarf Tamlayıcıları: "Allah / analı babalı/ böyütsün", "Dal dal/ olasin, kol kol/ olasin."

Edat grubundan zarf tamlayıcıları:"Allah / kalbiğe göre / versin.", "Ayrıldığıın gibi/ kavuşasın"

2.3.5. Cümle Dışı Unsur

8 alkışta cümle dışı unsur tespit edilmiştir. Genellikle hitap ünlemlerinden oluşan cümle dışı unsurların hepsi tek kelimedenden oluşmuştur.

Sonuç

Alkışlar, bazen muhabata duyulan sevgi ve muhabbeti, bazen şükran duygusunu ifade etmek için, bazen de tamamen nezaket için kullanıldıkları gibi; söze tat katmak, anlatımı etkili ve renkli kılmak amacıyla da kullanılmaktadır. Şiirlerde görülen az sözle çok şey anlatma özelliği alkışlarda da vardır, bu sebeple alkışlarda bir şiirsellik özelliği göze çarpmaktadır. Antakya alkışlarının en dikkati çeken özelliği söz akışı içerisinde kullanılan bir kelimenin yaptığı çağrışımla araya bir alkış girdirilip sonra kalınan yerden söze devam edilmesidir: "Dün biziğ soğan alık, **acı görmiyesin, oruk yapıcıdım.**" Yöreden toplanan alkışlardan bir kısmı bir çok yörede görülen alkışlara benzerken, bir kısmı da tamamen yöreye özgü özellikler göstermektedir. Aynı yöreden toplanan kargışlarla alkışlar arasındaki fark da dikkati çekmektedir. Antakya kargışlarında meftürfeci,(mevtü'l-feci), ferrun,(firavun) faric (felç), hamecer (Habib-i Neccar), bezzaka (salyangoz), behtillemek (kirletmek, rezil rüsva etmek), bargut (bit, pire gibi küçük asalak bir böcek), besbes (bir tür kertenkele) vb. gibi alıntı kelimelere rastlanırken (Öztürk,2012: 740) alkışlarda bu tür söyleyenin bile anlamını bilmediği alıntı kelimelere rastlanmamıştır. Bu durum Aksan'ın (1990: 100) «*kimi varlıklardan, nesnelere söz edildiğinde doğacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacıyla yönelen ve dünyanın her dilinde rastlanan bir değiştirme olayı*» olarak ifade ettiği örtmece ile izah edilebilir. Örtmece tekniklerinden biri de başka dillerden kelime alarak örtmektir (Güngör; 2006) alkışlarda iyi şeyler dilendiği için örtmeye gerek görülüyor, ama kargışlarda ise kötü temennilerde bulunduğu için, aslında çoğunlukla ne anlama geldiğini bilmediği alıntı veya Türkçenin artık unutulmuş kelimelerini kullanan kargışçı için kelimelerin anlamı önemli değildir; önemli olan o an için bu kalıplaşmış sözlerin öfkesini azaltması, yanan içini soğutması ve içini rahatlatmasıdır. Yani kargışlar öfke giderici bir ilaç gibidir (Öztürk, 2012: 740). Söz dizim özellikleri açısından alkışlar da kargışlarda olduğu gibi basit fiil cümlelerinden oluşmaktadır. Bu fiil cümlelerinde çoğunlukla istek kipi kullanılmıştır. Az öğeli kısa cümlelerden oluşan alkışlarda cümle öğeleri de çoğunlukla tek kelimedenden oluşmakta, kelime gruplarına fazla rastlanmamaktadır.

Kaynakça

- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil III*. Ankara: TDK Yayınları.
- Artun, E. (1999). "Günümüz Adana Âşıklık Geleneğinde Akış-Kargış (Kara Alkış)". *Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni*, Adana.
- Atalay, B. (1940). *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi*. C. 2, Ankara: Alâeddin Kırıl Basımevi.
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Hikayeleri I- Giriş-Metin- Faksimile*. Ankara: TDK Yayınları.
-(2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Dilek, F. G. (2007). "Altay Türkçesinde Sözeylemler". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 39.
- Gülensoy, T. (2000). *Köken Bilgisi Sözlüğü*, C.I. Ankara: TDK Yayınları.
- Güngör, A. (2006). " Tabu-Örtmece (Euphemism) Sözler Üzerine". A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 29, Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, Erzurum.
- İpek, S. A. (1989). "Antakya Dua ve Bedduaları". *Güneyde Kültür*, 4, 82.
- Karahan, L. (2006). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Basım Yayın.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkçenin Grameri-Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Öztürk, J.(2012). "Antakya Ağzında Kargışlar". *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri*, Adana.
- Savran, H. (2002). "Türk Dil Bilgisi Öğretiminde Birleşik Fiillerin İşlenişi Üzerine". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, (7), 107.